

Павле Павловић

Београд

ПОПИС И ХРОНОЛОГИЈА МИСИЈА САВЕЗНИЧКЕ АВИЈАЦИЈЕ НАД СРБИЈОМ 20. ОКТОБАР 1943. – 23. НОВЕМБАР 1944.

Сажетак

На основу документације из Националног архива у Вашингтону, Архива америчких ваздухопловних снага у Максвелу, држави Алабами, америчкој и британској литератури, штампи и периодици, историографској литератури, фотографијама и плакатима из музејских и архивских институција у Србији израђен је попис бомбардованих циљева од Савезника у завршним годинама Другог светског рата на простору данашње Републике Србије.

У раду се бавимо мапирањем места, која су бомбардована, као основ за даља и дубља истраживања, политичког, војног, економског и моралног аспекта бомбардовања америчких ваздухопловних снага циљева у Србији. Наведени су прецизни подаци о датуму бомбардовања, формацији која је бомбардовала, броју авиона, и опису циља, који је требало уништити. Прецизно су утврђени градови који су били мета напада, неки више пута било као примарни било као секундарни циљ, затим други циљеви: аеродроми, фабрике, железничке и друмске комуникације, ранжирне станице, непријатељске трупе и други циљеви.

Кључне речи: 1943. година, 1944. година, савезници, Балканске ваздухопловне снаге – БАФ, бомбардерске мисије, Петнаеста ваздухопловна флота, Београд, Ниш, Лесковац, Краљево

Србија у 20. веку има трагично искуство ваздушних разарања места, економских, војних, и других ресурса, насељених градова и места, а убијање цивила, „пријатељских цивила“, „савезника“ је објашњавано као нужност војних акција, посебно бомбардовања а у новије време као колатерална штета. У ствари бомбардовање сваког насељеног места, посебно градова, без обзира на војне и друге разлоге, представља у крајњој линији и убијање цивила.

У свести обичног човека у Београду па и Србији највише се памти вишемесечно бомбардовање Србије 1999. године. Старији памте разорно немачко бомбардовање Београда 6. априла 1941, али и англоамеричко бомбардовање Београда 1944. звано још и „Ускршње бомбардовање“ или „Крвави ускрс“.¹⁾ Спомене се и разорно „Савезничко“ бомбардовање Лесковца, евентуално Ниша. Не више од тога. Бомбардовање Србије 1999. као да је утицало на свест и избрисало сећања на жртве тзв. „Савезничког“ бомбардовања циљева у Србији које је надмашило како по жртвама, по степену обухвата, дужини трајања, економској штети сва ранија бомбардовања, укључујући и нацистичко бомбардовање Београда и других градова у Србији априла 1941. године. У јавности се обично поставља питање зашто су толико бомбардовани градови и други циљеви по Србији, посебно зашто је бомбардован Београд, какав је то значај Србија, односно њено управно подручје имала како за Немце тако и за Савезнике, и да ли је завршетак рата зависио од бомбардовања циљева у Србији и колико је убрзан слом нацистичке Немачке бомбардовањима циљева по Србији. У суштини поставља се и морално питање сврсисходности бомбардовања и степена разарања наспрам немачких губитака. Иако у сваком бомбардовању постоји означени војни циљ, често је тај циљ био у несразмери са жртвама које су произведене. Недићева власт је оваква бомбардовања означавала као тероризам, терористички напад из ваздуха, кукавичко убијање цивила, британски поклон и сл.²⁾

Питање савезничких бомбардовања градова и других циљева на простору Србије 1943-1944. још увек није на целовит и систематичан начин истражено. Постоје радови који се односе на савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944 године,³⁾ и

1) *Београдски крвави Ускрс: документа о британско-америчком ваздушном терору: [Ускрс 16. и 17. априла 1944]*, Српски народ, Београд, 1944.

2) „Београд опет у црно завијен“, *Ново време*, 20. април 1944; „Терористички напад на једно српско село“, *Ново време*, 20. април 1944; „Терористички бомбардери над Србијом“, *Ново време*, 23/24. јул 1944.

3) Момчило Павловић, Верољуб Трајковић, *Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944. Студија и документи*, Институт за савремену историју, Београд; Народни музеј, Лесковац, 1995.

неколико чланака о тзв. Ускршњем бомбардовању Београда и других градова у Србији.⁴⁾ Али недостаје систематични попис свих циљева које су савезници бомбардовали током 1943-1944. на простору граница данашње Србије.

Израда пописа циљева са свим познатим подацима односно прецизне хронологије је први и неопходни услов за дубље анализе питања савезничког бомбардовања градова на простору данашње Србије. Овај својеврсни пописник бомбардованих градова и других места, ранжирних станица, мостова, фабрика, комуникација, стокова нафте и других циљева је почетни и важан корак у даљем и дубљем изучавању контекста, политичких односа, страдања цивила и степена разарања, као и доприносу савезничких ваздухопловних снага коначном сламању немачке ратне машинерије на читавом Балкану и расплета у сукобу два ривалска покрета на тлу Србије.

У табелама које следе наведени су прецизни подаци о датуму бомбардовања, формацији која је бомбардовала, броју и типу авиона, и опису циља који је требало уништити. Посебно су истакнути градови који су били мета напада, неки више пута било као примарни било као секундарни циљ, затим други циљеви: аеродроми, фабрике, комуникације, ранжирне станице, немачке трупе и други.

Чињенична основа за овако конципиран рад нађена је у документацији из Националног архива у Вашингтону, Архиву америчких ваздухопловних снага у Максвелу, држави Алабами, америчкој и британској литератури, штампи и периодици у Србији из посматраног периода, историографској литератури, фотографијама и плакатима из музејских и архивских институција у Србији.⁵⁾

- 4) Чедомир Јањић, „Дејства савезничког ваздухопловства у Србији 1943. и 1944. године“, *Лесковачки зборник*, бр. XXXV, Народни музеј, Лесковац, 1995, стр. 17; Милан Терзић, „Југословенска краљевска влада, генерал Драгољуб Михаиловић и савезничко бомбардовање циљева у Југославији 1942-1944. године“, *Токови историје*, бр. 1-2/2005, Институт за новију историју Србије, Београд, 2005; Ђорђе Станковић, „‘Ревизионисти’ и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1-2/2006; Душан Јанићијевић, *Савезничко бомбардовање Краљева 1944*, Краљево, 2009; Зоран Вељановић, „Савезничко бомбардовање Суботице у лето и јесен 1944. године“, *Ex Pannonia*, бр. 14, *Istorijski arhiv Subotica, Subotica*, 2010, стр. 42-51; Силвија Крејаковић, Александар Бережнов, „Савезничко бомбардовање 1944: Краљево, гомила рушевина – масовна гробница“, *Наша прошлост*, бр. 15, Историјски архив, Друштво историчара среза Краљево, Краљево, 2015, стр. 138-172.
- 5) Посебно је прегледана штампа у Недићевој Србији: *Ново време*, *Српски народ*, *Понедељак*, као и серија објављених докумената под општим насловом *Зборник докумената НОР-а. Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I – Документи НОВЈ – Борбе у Србији: књига 5 – *Борбе у Србији 1943. год.*; књига 7 – *Борбе у Србији 1944. год.*, јануар – мај; књига 9 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 1. јун – 20. август; књига 11 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 21. август – 10.

У раду се не бавимо цивилним жртвама, нити компликованом војном и политичком ситуацијом у Србији. Бавимо се једноставно мапирањем места која су бомбардована, сматрајући то као основ за даља и дубља истраживања, политичког, војног, економског и моралног аспекта бомбардовања савезничких, пре свега америчких ваздухопловних снага циљева у Србији.

Рад је заснован на доступним архивским изворима из Националног архива у Вашингтону,⁶⁾ доступним изворима из неколико агенција и музеја историје ваздухопловства,⁷⁾ америчкој и британској литератури, посебно хронологијама,⁸⁾ појединачним издањима разних бомбардерских група, удружења ваздухопловних ветерана као и на литератури у Србији.⁹⁾

септембар; књига 12 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 11–13. септембар; књига 13 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 1–15. октобар; књига 14 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 15–31. октобар; књига 15 – *Борбе у Србији 1944 год.*, новембар – децембар; књига 20 – *Борбе у Србији 1944 год.*, допуна; књига 21 – *Борбе у Србији 1941–1944. год.*, Документи квислиншких јединица и установа; *Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том II – Документи Врховног штаба НОВ и ПОЈ: књига 1 – *Билтен Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1941–1945*; књига 10 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1943.*, јули – октобар; књига 11 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1943–1944*; књига 12 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1944.*, 30. јануар – 30. април; књига 13 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1944.*, 1. мај – 31. август; књига 14 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1944.*, 1. септембар – 31. децембар; Билтени Врховног штаба; Fitzroy Maclean, *Rat na Balkanu*, Zagreb, 1953.

- 6) The National Archives at College Park, (NARA), Washington DC, Records of the Army Air Forces [AAF], (Record Group 18), box, 471. 98. BG, Mission 201-417, March 1944 – April 1945.
- 7) Maurice Matloff, *Strategic Planning for Coalition Warfare 1943-1944*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1990, Internet, <https://history.army.mil/books/wwii/sp1943-44/chapter22.htm>, 12/12/2017.
- 8) *U.S. Army Air Forces in World War II Combat Chronology 1941-1945* (Compiled by: Kit C. Carter, Robert Mueller), Washington, 1991; Richard G. Davis, *Bombing the European Axis Powers A Historical Digest of the Combined Bomber Offensive 1939–1945*, Air University Press Maxwell Air Force Base, Alabama, 2006.
- 9) Момчило Павловић, Верољуб Трајковић, *Савезничко бомбардовање Лесковца 6. Септембра 1944. Студија и документи*, нав. дело; Коча Поповић, *Белешке уз ратовање (дневник, белешке, документи)*, БИГЗ, Београд, 1988; Fitzroy Maclean, *Rat na Balkanu*, нав. дело; Венцеслав Глишић, „Савезници и ослобођење Србије 1944“, *Историја 20. века*, бр. 2/1994, Институт за савремену историју, стр. 109-117; Момчило Павловић, „Савезничка бомбардовања градова у Полињу у јесен 1944. године“, *Милешевски записи*, бр. 2/1996, Музеј у Пријепољу, Пријепоље стр. 309-320; Милан Терзић, „Југословенска краљевска влада, генерал Драгољуб Михаиловић и савезничко бомбардовање циљева у Југославији 1942-1944.“, нав. дело; Ђорђе Станковић: „Ревизионисти“ и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, нав. дело; Душан Јанићијевић, *Савезничко бомбардовање Краљева 1944.*, нав. дело; Силвија Крејаковић, Александар Бережнов, „Савезничко бомбардовање 1944: Краљево, гомила рушевина – масовна гробница“, нав. дело, стр. 138-172; Зоран Вељановић, „Савезничко бомбардовање Суботице у лето и јесен 1944. године“, нав. дело, стр. 42-51.

1. ХРОНОЛОГИЈА МИСИЈА САВЕЗНИЧКЕ АВИЈАЦИЈЕ НАД СРБИЈОМ 20. ОКТОБАР 1943. – 23. НОВЕМБАР 1944.

Пажљивим изучавањем борбених хронологија америчког и британског ваздухопловства на простору окупиране Југославије евидентирано је преко 700 мисија разног типа. По јединицама највећи број бомбардерских мисија извела је Америчка 15. Ваздухопловна армија за стратегијска бомбардовања укупно 556. Америчка 12 ваздухопловна армија за тактичка дејства извела је 126 мисија, Балканске ваздухопловне снаге (БАФ) извеле су 56 мисија. У доњој табели су збирни резултати 15. Ваздухопловне армије над Југославијом:¹⁰⁾

Табела 1. Збирни резултати мисија 15. Ваздухопловне армије над Југославијом

Циљеви ваздухопловства у земљи	Број авиона у нападу	Изгубљени	Избачено тона експлозива	Запалиле бомбе, тоне	Распрскавајуће бомбе	Укупно
Југославија 15 АФ	8,755	65	19.394т	146т	1,031т	20,571т
205 бомб. груп	3,712	31	5,083	46	0	5,129т
	12,467	96	24,477т	192т	1,031т	25,700т

Према укрштеним подацима из бројних хронологија борбених дејстава британског краљевског ратног ваздухопловства и америчког ратног ваздухопловства, претраживањем бомбардерских мисија појединих борбених јединица, бомбардерских група и сквадрона, као и прегледом штампе која је излазила у Србији и других извора, бомбардовања циљева на територији Србије почела су 20.10.1943. у склопу деструкције комуникације Софија–Београд, када су јединице 12. Ваздухопловне флоте бомбардовале железничке инсталације, односно железничку станицу у Нишу а завршена 21. новембра 1944. када је на позив партизанског вођства бомбардовано ослобођено Ужице у које су се вратиле немачке трупе. Ово прво бомбардовање Ниша по типу авиона П 38 (ловци) било је тактичко. Већина наредних бомбардовања изведена су стратешким бомбардерима Б17 и Б24. Зато је већина осталих бомбардовања сврстана у стратегијска (15. АФ и 205. група РАФ-а). Она су по-

10) Richard G. Davis, *Bombing the European Axis Powers A Historical Digest of the Combined Bomber Offensive 1939–1945*, нав. дело, стр. 578-590.

чела 05. априла 1944. бомбардовањима железничких инсталација у Лесковцу и Нишу. Према Дејвису, завршена су 23.11.1944., мисијом 205. групе РАФ-а, бомбардовањем циљева у Ужицу, на захтев партизана.

Укупна бомбардовања циљева у Србији трајала су 13 месеци, али не сваки дан. Стратегијска авијација бомбардовала је циљеве у Србији не мање од 50 дана (од осмомесечног периода април-новембар 1944.). Јединице америчког и британског ваздухопловства извршиле су преко 120 стратегијских бомбардерских мисија на територији Србије. Бацили су не мање од 9.500 тона бомби. У тим бомбардовањима учествовало је више од 3.700 бомбардера. Оборено је најмање 26 бомбардера. До сада је утврђено да су савезнички авиони бомбардовали циљеве у укупно 33 града/насељена места у Србији.

Дакле, најмање 33 града/насеља на територији Србије, зато што постоје неке локације које се не могу идентификовати, због погрешно означеног имена или зато што постоји више места са истим називом (нпр. Кукавица).¹¹⁾

Бројчано највише пута су бомбардовани циљеви у Нишу (најмање 15 пута). Београд је одмах иза Ниша, са 11 или 12, следе, Нови Пазар 8, Краљево и Суботица по 7, Митровица и Нови Сад по 6, Ћуприја, Пећ и Сјеница по 5 пута итд...

Табела 2. Број стратешких бомбардовања градова у Србији

Град	Број бомбардовања
Ниш	15
Београд	12
Нови Пазар	8
Краљево, Суботица	7
Митровица и Нови Сад	6
Сјеница, Пећ	5

Табела 3. Хронологија мисија савезничке авијације над Србијом 20. октобар 1943. – 23. новембар 1944.

Датум	Град	Циљ	Јединица
Октобар 1943.			
20.10.1943.	Ниш	Ранжирна станица	12 АФ
Април 1944.			
05.04.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15 АФ
05.04.1944.	Лесковац	Ранжирна станица	15 АФ

11) Тако нпр. спомиње се локација, која је била именована као „Враћецо“. Други извор је у готово идентичној реченици написао исправно „Враћево“. Данас је то Нови Бечеј. Richard G. Davis, *Bombing the European Axis Powers A Historical Digest of the Combined Bomber Offensive 1939–1945*, нав. дело.

08.04.1944.	Дунав	Минирање, полагање мина у Дунав	205 Група РАФ
12.04.1944.	Дунав	Минирање, полагање мина у Дунав	205 Група РАФ
15.04.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15 АФ
16.04.1944.	Београд	Град, аеродром, ранжирна станица, авиоиндустрија	15 АФ
16.04.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15.АФ
17.04.1944.	Београд	Град, аеродром, ранжирна станица, Авиоиндустрија	15 АФ
21.04.1944.	Београд	Ранжирна станица	15 АФ
24.04.1944.	Београд	Авиоиндустрија	15 АФ
Мај 1944.			
07.05.1944.	Београд	Мост на Сави	15 АФ
09.05.1944.	Београд	Минирање, полагање мина у Дунав	15 АФ
18.05.1944.	Београд	Ранжирна станица	15 АФ
18.05.1944.	Чачак	Ранжирна станица	15 АФ
18.05.1944.	Краљево	Ранжирна станица	15 АФ
18.05.1944.	Ниш	Мост	15 АФ
Јун 1944.			
02.06.1944.	Суботица	Град	15 АФ
06.06.1944.	Београд	Ранжирна станица	15 АФ
08.06.1944.	Ниш	Мост	205 Група РАФ
11.06.1944.	Ниш	Мост	15 АФ
11.06.1944.	Смедерево	Складишта нафте, трајектно пристаниште и ранжирна станица	15 АФ
14.06.1944.	Ниш	Локомотиве/вагони	205 Група РАФ
16.06.1944.	Нови Сад	Непознат	15 АФ
17.06.1944.	Суботица	Непознат	15 АФ спорно
23.06.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15 АФ
27.06.1944.	Сремска Митровица	Мост на Босуту	15 АФ
30.06.1944.	Пећ	Трупе	15 АФ
Јул 1944.			
01.07.1944.	Дунав	Минирање, полагање мина у Дунав	205 Група РАФ
02.07.1944.	Дунав	Минирање, полагање мина у Дунав	205 Група РАФ
02.07.1944.	Шид	Трупе у Рејону Моровића	15 АФ
03.07.1944.	Београд	Складиште нафте на Чукарици	15 АФ

03.07.1944.	Ђуприја	Мост	15 АФ
16.07.1944.	Смедерево	Рафинерија нафте	205 Група РАФ
22.07.1944.	Крагујевац	Град	15 АФ
22.07.1944.	Краљево	Мост	15 АФ
22.07.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15 АФ
24.07.1944.	Пријепоље	Групе	15 АФ
24.07.1944.	Призрен	Непознат	15 АФ
24.07.1944.	Сјеница	Групе	15 АФ
27.07.1944.	Пећ	Ранжирна станица	15 АФ
30.07.1944.	Дунав	Минирање, полагање мина у Дунав	205 Група РАФ
Август 1944.			
07.08.1944.	Алибунар	Аеродром	15. АФ
07.08.1944.	Нови Сад	Резервоари нафте	15. АФ
10.08.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ-а
10.08.1944.	Краљево	Ранжирна станица	205. Група РАФ-а
13.08.1944.	Пећ	Концентрација трупа	15. АФ
17.08.1944.	Ниш	Аеродром	15. АФ
17.08.1944.	Пирот	Мост	15. АФ
18.08.1944.	Алибунар	Аеродром	15. АФ
18.08.1944.	Краљево	Мост	15. АФ
18.08.1944.	Лапово	Ранжирна станица	15. АФ
18.08.1944.	Звечан	Мост	15. АФ
19.08.1944.	Ђуприја	Мост	15. АФ
21.08.1944.	Ниш	Аеродром	15. АФ
22.08.1944.	Пећ	Ранжирна станица	15. АФ
26.08.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
27.08.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ-а
27.08.1944.	Пећ	Ранжирна станица	15. АФ
28.08.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ-а
28.08.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ
29.08.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ-а
29.08.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ
30.08.1944.	Ђуприја	Мост	15. АФ
30.08.1944.	Нови Бечеј	Непознат	15. АФ
30.08.1944.	Нови Сад	Ранжирна станица	15. АФ
Септембар 1944.			
01.09.1944.	Краљево	Мост	15. АФ
01.09.1944.	Месграја	Мост	15. АФ

01.09.1944.	Митровица	Мост	15. АФ
01.09.1944.	Ниш	Аеродром	15. АФ
01.09.1944.	Нови Сад	Ранжирна станица	15. АФ
02.09.1944.	Београд	Непознат	15. АФ
02.09.1944.	Ђуприја	Мост	15. АФ
02.09.1944.	Краљево	Мост	15. АФ
02.09.1944.	Митровица	Мост	15. АФ
02.09.1944.	Митровица	Ранжирна станица	15. АФ
02.09.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
02.09.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
02.09.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
02.09.1944.	Ниш	Мост	15. АФ
02.09.1944.	Звечан	Мост	15. АФ
03.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
03.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
03.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
03.09.1944.	Ковин	Аеродром	15. АФ
03.09.1944.	Смедерево	Пристаниште	15. АФ
03.09.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ
05.09.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ
05.09.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ (спорно)
06.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
06.09.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ
06.09.1944.	Лесковац	Концентрација трупа	15. АФ
06.09.1944.	Лесковац	Ранжирна станица	15. АФ
06.09.1944.	Нови Сад	Ранжирна станица	15. АФ
06.09.1944.	Нови Сад	Ранжирна станица	15. АФ
06.09.1944.	Југославија	Снабдевање	205. Група РАФ
08.09.1944.	Алибунар	Аеродром	15. АФ
08.09.1944.	Алибунар	Аеродром	15. АФ
08.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
08.09.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
08.09.1944.	Ниш	Ранжирна станица	15. АФ
08.09.1944.	Зрењанин	Аеродром	15. АФ
10.09.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ
18.09.1944.	Београд	Мост	15. АФ
18.09.1944.	Нови Сад	Мост	15. АФ
18.09.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ
19.09.1944.	Краљево	Мост	15. АФ
19.09.1944.	Митровица	Мост	15. АФ

21.09.1944.	Нови Сад	Мост	15. АФ
21.09.1944.	Суботица	Ранжирна станица	15. АФ
Октобар 1944.			
04.10.1944.	Дунав	Минирање	205. Група РАФ
04.10.1944.	Југославија	Снабдевање	205. Група РАФ
07.10.1944.	Пећ	Ранжирна станица	15. АФ
11.10.1944.	Југославија	Снабдевање	205. Група РАФ
Новембар 1944.			
07.11.1944.	Митровица	Групе	15. АФ
07.11.1944.	Нови Пазар	Групе	15. АФ
07.11.1944.	Пријеполје	Групе	15. АФ
07.11.1944.	Рашка	Групе	15. АФ
07.11.1944.	Сјеница	Групе	15. АФ
07.11.1944.	Вишеград	Групе	12. АФ
08.11.1944.	Митровица	Групе	15. АФ
08.11.1944.	Нови Пазар	Групе, мостови	205. Група РАФ
08.11.1944.	Пријеполје	Групе	15. АФ
08.11.1944.	Сјеница	Групе	15. АФ
08.11.1944.	Сјеница	Групе, одрони	205. Група РАФ
08.11.1944.	Вишеград	Понтонски мост	205. Група РАФ
15.11.1944.	Нови Пазар	Групе	15. АФ
16.11.1944.	Нови Пазар	Групе	15. АФ
16.11.1944.	Пријеполје	Групе. Мост	15. АФ
17.11.1944.	Нови Пазар	Групе	205. Група РАФ
18.11.1944.	Нови Пазар	Групе	205. Група РАФ
18.11.1944.	Прибој	Групе	205. Група РАФ
18.11.1944.	Пријеполје	Мост	15. АФ
18.11.1944.	Сјеница	Групе	205. Група РАФ
19.11.1944.	Нови Пазар	Групе	205. Група РАФ-а
19.11.1944.	Пријеполје	Групе	15. АФ
19.11.1944.	Сјеница	Групе	205. Група РАФ

19.11.1944.	Вишеград	Понтон	205. Група РАФ
20.11.1944.	Вишеград	Трупе	12. АФ
21.11.1944.	Чачак	Пут и мост	15. АФ
21.11.1944.	Кукавица	(?) Непознат	15. АФ
21.11.1944.	Нови Пазар	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Нови Пазар	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Нови Пазар	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Рашка	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Сјеница	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Вучитрн	Трупе	15. АФ
21.11.1944.	Југославија	Непознат	15. АФ
23.11.1944.	Ужице	Трупе у граду	205. Група РАФ

2. МИСИЈЕ МИНИРАЊА ДУНАВА

Река Дунав, која протиче кроз Немачку, Аустрију, Мађарску, Југославију, Румунију и Бугарску, била је природна веза између Трећег рајха и немачких сателита Мађарске, Румуније и Бугарске, веза са Турском и стратешки пут према руском фронту. Дунав је био од примарне важности за везу Рајха са румунским нафтним пољима. Процењено је да је 1942. године око 6 милиона тона материјала стигло до Немачке само помоћу водотока Дунава. Половином марта 1943. Дунавом је превожено два пута више робе него железницама. Овај промет је постепено повећаван све до средине марта 1944. године.

Задатак савезничког ваздухопловства био је да систематским нападима на железничке пруге и мостове успоре и онемогуће превоз нафте и другог ратног материјала кроз Мађарску и Румунију. Пошто је превоз пругом преко Румуније био отежан и крајње опасан, Немци су одлучили да нафту све више превозе Дунавом. Савезници су одговорили минирањем Дунава, односно полагањем мина у реку опасним летовима на ниским висинама изнад тока и нападима на конвоје који су се кретали Дунавом. Посебна операција “Gardening” започела је почетком априла 1944.

Као подршка минирању, летели су и ноћни Бофајтери из *Mediterranean Allied Coastal Air Force*, који су нападали бродове, оближње путеве и пруге. Почетком априла 1944. године у Дунав поред Београда положено је првих четрдесет мина. За десет дана овај број је порастао на 177. Током маја, положено је још 354 мина у Дунав и, иако није било летова у јуну, наставак офанзиве у ноћи

1./2. јула био је спектакуларан: шеснаест „Либератора“ и педесет три „Велингтона“ положили су укупно 192 мине, а наредне ноћи још 60. Даље мисије у јулу, августу и септембру положиле су у Дунав укупно 555 мина.

Ноћи 29/30. јуна, авиони 255 сквадрона су наишли на групу баржи северно од Сланкамена. Топовска ватра је запалила нафту која је била у баржама дужине 60 метара, који су експлодирани попут наранџасте печурке. Током ових операција осам великих баржи са нафтом је било уништено, а 102 друга брода оштећена, укупне тонаже 100.000 тона опреме.¹²⁾

Британска минирања су изненадила Немце, који су тек половином августа успели да спроведу ефикасне контра мере. У Рушчуку је направљена станица за размагнетисање бродова, а Дунавом се кретао посебан немачки сквадрон Јункер-52 за деминирање и уништавање магнетних мина. Српски реморкер „Југ Богдан“ је од Немаца модификован у миноловца.

Фото извиђање је показало да је пре тога дошло до великог застоја у речном саобраћају, и да су током јуна стотине баржи стајале у околним каналима и обалама Дунава.

Од почетка маја до половине јуна 39 бродова је било потопљено, а 42 оштећено минама. Између априла и августа 1944. речни саобраћај на Дунаву је смањен за 60 до 70 одсто. Осим тога, Немци су уложили доста у деминирање и ПВО заштиту Дунава. Укрштањем података налазимо најмање 15 ноћних мисија 205 групе Краљевског ратног ваздухопловства полагања мина у Дунав у границама Србије, од Мађарске до Бугарске границе. Ове мисије у хронологијама се наводе као минирање Дунава, без навођења ближе локације.¹³⁾

Табела 4. Мисије минирање Дунава

1.	08.04.1944.	Минирање	17 авиона	1 оборен
2.	12.04.1944.	Минирање	22 авиона	
3.	09.05.1944.	Минирање	8 авиона	

12) Hilary St. George Saunders, *Royal Air Force 1939-1945, Volume III, The Fight is Won*, H.M. Stationery Office, London, 1954, стр. 226-227.

13) Из описа посада о постављању мина видимо да се у неким мисијама авиони летели прилично ниско, те се да закључити да су користили мине *Mark VI* (које су имале магнетно-акустични сензор) или унапређену *Mark VII* (које су током рата имале само магнетни сензор), које су могле да се баче са малих висина и без падобрана. Ове мине су биле тежине око 900 кила, са 450-500 килограма експлозива. Лежале су на дну, и активирале су се проласком брода, које је откривено његовим магнетним пољем не контактно). Hilary St. George Saunders, *Royal Air Force 1939-1945, Volume III, The Fight is Won*, нав. дело, стр. 227.

4.	31.05.1944.	Минирање	38 авиона	
5.	01.07.1944.	Минирање	44 авиона	4 оборена
6.	02.07.1944.	Минирање	5 авиона	
7.	30.07.1944.	Минирање	5 авиона	
8.	10.08.1944.	Минирање	8 авиона	
9.	27.08.1944.	Минирање	6 авиона	1 оборен
10.	28.08.1944.	Минирање	9 авиона	1 оборен
11.	29.08.1944.	Минирање	7 авиона	
12.	05.09.1944.	Минирање	7 авиона	
13.	06.09.1944.	Минирање	7 авиона	
14.	10.09.1944.	Минирање	25 авиона	1 оборен
15.	04.10.1944.	Минирање	21 авиона	1 оборен

Табела 5. Мисије бацања летака над Југославијом

	Датум	Јединица	Број авиона
1.	29.05.1944.	205. група РАФ	1 авион; ноћна мисија
2.	06.09.1944.	205. група РАФ	1 авион ноћна мисија
3.	20.12.1944.	15. АФ	5 авиона; дневна мисија
4.	05.03.1945.	205. група РАФ	2 авиона; ноћна мисија
5.	30.04.1945.	205. група РАФ-а	1 авион; ноћна мисија

Табела 6. Мисије достављања помоћи партизанским снагама у Југославији 1944. године¹⁴⁾

	Датум	Број авиона	Јединица
1.	04.10.1944.	18 авиона; ноћна мисија	31. или 34.ескадрила СААФ
2.	11.10.1944.	18 авион; ноћна мисија	31. или 34.ескадрила СААФ
3.	15.10.1944.	6 авиона; ноћна мисија	
4.	21.10.1944.	3 авиона; ноћна мисија	
5.	25.10.1944.	25 авиона; ноћна мисија	
6.	29.10.1944.	74 авиона; ноћна мисија	
7.	31.10.1944.	58 авиона; дневна мисија	

14) SAAF – South African Air Force. Током рата, СААФ-ескадриле су служиле и на Медитерану и унутрашњости Балкана, где су обављане обалне извиђачке, транспортне и операције достављања помоћи.

8.	01.11.1944.	71 авиона; дневна мисија	
9.	04.11.1944.	91 авиона; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF
10.	04.11.1944.	91 авиона; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF
11.	05.11.1944.	85 авиона; дневна мисија	
12.	05.11.1944.	82 авиона; 2 оборена; ноћна мисија	
13.	24.11.1944.	73 авиона; дневна мисија	
14.	25.11.1944.	69 авиона; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF
15.	02.12.1944.	11 авиона; ноћна мисија	
16.	03.12.1944.	19 авиона; ноћна мисија	
17.	04.12.1944.	51 авиона; дневна мисија	
18.	07.12.1944.	79 авиона; дневна мисија	
19.	11.12.1944.	38 авиона; дневна мисија	
20.	22.12.1944.	11 авиона; дневна мисија	
21.	25.12.1944.	49 авиона; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF
22.	26.12.1944.	32 авиона; ноћна мисија	
23.	27.12.1944.	9 авиона; дневна мисија	
24.	28.12.1944.	31 авиона; дневна мисија	
25.	29.12.1944.	25 авиона, 1 оборен; дневна мисија	
26.	03.01.1945.	16 авиона; дневна мисија	
27.	04.01.1945.	16 авиона; ноћна мисија	
28.	18.01.1945.	81 авиона; дневна мисија	
29.	21.01.1945.	67 авиона; дневна мисија	
30.	26.01.1945.	51 авиона; 1 оборен; дневна мисија	
31.	02.02.1945.	72 авиона; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF
32.	03.02.1945.	72 авиона; 1 оборен; дневна мисија	31. или 34.ескадрила СAAF

33.	04.02.1945.	2 авион; 2 оборена; дневна мисија	
34.	07.02.1945.	54 авиона; дневна мисија	
35.	14.02.1945.	63 авиона; дневна мисија	
36.	25.02.1945.	63 авиона; ноћна мисија	
37.	15.03.1945.	60 авиона; дневна мисија	

ЗАКЉУЧАК

После капитулације Италије септембра 1943. савезничке ваздухопловне снаге систематски су пребациване из северне Африке (Туниса, Алжира, Либије) на острво Сицилија а неке одатле на југ Италије где су поправљене или изграђене нове базе, односно полетно слетне писте и пратећи садржаји. Из тих база су бомбардовани циљеви у Југославији.

Створени општи политички оквир и договор Савезника крајем новембра у Техерану око помоћи партизанским снагама у Југославији, као и успостављање савезничке војне структуре омогућили су систематске операције савезничких ваздухопловних снага у Југославији. Ове операције, поред осталог, биле су и директна подршка партизанским снагама, најпре у Далмацији и на острвима а касније и на читавом простору Југославије. У јесен 1943. бомбардовани су циљеви у Далмацији на обали и ширем залеђу од Пуле до Макарске, и достављана војна помоћ партизанима.

Бомбардовања су вршена у оквиру општег плана према коме су, крајем 1943. и током 1944, основни задаци ваздухопловних снага САД и Велике Британије, стационираних на аеродромима у Италији, били:

1. уништити немачко ваздухопловство у ваздуху (изазивајући га на борбу) и нападајући га на земљи, ма где било лоцирано, у радијусу дејства расположивих авиона;

2. уништити немачке фабрике ловачких авиона, кугличних лежајева, гуме, муниције, рафинерије, подморничке базе, лучка постројења и сл;

3. ослабити положај Немаца на Балкану нападима из ваздуха на трупе у месту и покрету, саобраћајнице, ранжирне станице, мостове, путеве итд.

За извршавање ових задатака на Медитерану и Балкану, од расположивих јединица и јединица које су завршиле своје задатке

на афричком ратишту, формиране су Медитеранске ваздухопловне снаге (*Mediterranean Allied Air Forces – MAAF*).

Бомбардовање циљева у Србији систематски се може пратити од 20. октобра. 1943. када су јединице 12. Ваздухопловне флоте бомбардовале железничке инсталације, односно железничку станицу у Нишу а завршена 21. новембра 1944. када је на позив партизанског вођства бомбардовано ослобођено Ужице у које су се вратиле немачке групе. Ово прво бомбардовање Ниша по типу авиона П 38 било је тактичко. Сва остала су изведена стратешким бомбардерима Б17 и Б24.

До половине 1944. године савезничко ваздухопловство задобило је апсолутну превласт у ваздуху над Југославијом. Од пролећа 1944. године почињу даноноћни напади на циљеве у Југославији (бомбардовање Мостара, Подгорице, Бања Луке, итд.). Поред овога, савезничка авијација снабдевала је партизане оружјем и другим ратним материјалом и евакуисала велики број рањеника и цивила. У свим тим операцијама вршено је систематско извиђање и снимање могућих циљева за бомбардовање.

Јединице америчког и британског ваздухопловства извршиле су преко 120 стратегијских бомбардерских мисија над територијом Србије. Бацили су не мање од 9.500 тона бомби. У тим бомбардовањима учествовало је више од 3.700 бомбардера. Оборено је најмање 26 бомбардера. Савезнички авиони су бомбардовали циљеве у укупно 34 града/насељена места у Србији, а посебно Ниш који је бомбардован 15 пута онда Београд са 12 бомбардовања, док су остали градови бомбардовани мање од 10 пута. Међутим, број бомбардовања не значи и степен разарања, нити је одлучујући за људске и материјалне жртве.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

„Београд опет у црно завијен“, *Ново време*, 20. април 1944.

Београдски крвави Ускрс: документа о британско-америчком ваздушном терору: [Ускрс 16. и 17. априла 1944], Српски народ, Београд, 1944.

Вељановић Зоран, „Савезничко бомбардовање Суботице у лето и јесен 1944. године“, *Ex Pannonia*, br. 14, Istorijski arhiv Subotica, Subotica, 2010, стр. 42-51.

Глишић Венцеслав, „Савезници и ослобођење Србије 1944“, *Историја 20. века*, бр. 2/1994, Институт за савремену историју, стр. 109-117.

Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, том I, књига 5 – Борбе у Србији 1943. год, Војно дело, Београд, 1954.

- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 7 – *Борбе у Србији 1944. год.*, јануар – мај, Војно дело, Београд, 1955.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 9 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 1. јун – 20. август, Војно дело, Београд, 1955.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 11 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 21. август – 10. септембар, Војно дело, Београд, 1955.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 12 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 11–13. септембар, Војно дело, Београд, 1956.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 13 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 1–15. октобар, Војноисториски институт Југословенске народне армије, Београд, 1956.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 14 – *Борбе у Србији 1944. год.*, 15–31. октобар, Војноисториски институт Југословенске народне армије, Београд, 1957.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 15 – *Борбе у Србији 1944 год.*, новембар – децембар, Војноисториски институт Југословенске народне армије, Београд, 1957.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 20 – *Борбе у Србији 1944 год.*, допуна, Војноисториски институт Југословенске народне армије, Београд, 1965.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 21 – *Борбе у Србији 1941–1944. године*, Документи квислиншких јединица и установа, Војноисториски институт Југословенске народне армије, Београд, 1965.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том II, књига 1 – *Билтен Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1941–1945*, Војно историски институт Југословенске армије, Београд, 1949.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том II, књига 10 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1943*, јули – октобар, Војноисторијски институт, Београд, 1962.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том II, књига 11 – *Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1943–1944*, Војноисторијски институт, Београд, 1963.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа*, том II, књига 12 – *Документа Врховног штаба Народноос-*

- лободилачке војске Југославије 1944, 30. јануар – 30. април, Војноисторијски институт, Београд, 1971.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, том II, књига 13 – Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1944, 1. мај – 31. август, Војноисторијски институт, Београд, 1982.
- Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, том II, књига 14 – Документа Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије 1944, 1. септембар – 31. децембар, Војноисторијски институт, Београд, 1981.
- Јанићијевић Душан, *Савезничко бомбардовање Краљево 1944*, Краљево, 2009.
- Јањић Чедомир, „Дејства савезничког ваздухопловства у Србији 1943. и 1944. године“, *Лесковачки зборник*, бр. XXXV, Народни музеј, Лесковац, 1995, стр. 235-243.
- Крејаковић Силвија, Березнов Александар, „Савезничко бомбардовање 1944: Краљево, гомила рушевина-масовна гробница“, *Наша прошлост*, бр. 15, Историјски архив, Друштво историчара среза Краљево, Краљево, 2015, стр. 137-172.
- Павловић Момчило, „Савезничка бомбардовања градова у Полимљу у јесен 1944. године“, *Милешевски записи*, бр. 2/1996, Музеј у Пријеполу, Пријепоље, стр. 309-320.
- Павловић Момчило, Трајковић Верољуб, *Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944. Студија и документи*, Институт за савремену историју, Београд; Народни музеј, Лесковац, 1995.
- Поповић Коча, *Белешке уз ратовање (дневник, белешке, документи)*, БИГЗ, Београд, 1988.
- Станковић Ђорђе, „‘Ревизионисти’ и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1-2/2006, стр. 131-146.
- Терзић Милан, „Југословенска краљевска влада, генерал Драгољуб Михаиловић и савезничко бомбардовање циљева у Југославији 1942-1944. године“, *Токови историје*, бр. 1-2/2005, Институт за новију историју Србије, Београд, стр. 81-111.
- „Терористички бомбардери над Србијом“, *Ново време*, 23/ 24. јул 1944.
- „Терористички напад на једно српско село“, *Ново време*, 20. април 1944.
- Davis Richard G., *Bombing the European Axis Powers A Historical Digest of the Combined Bomber Offensive 1939–1945*, Air University Press Maxwell Air Force Base, Alabama, 2006.
- Maclean Fitzroy, *Rat na Balkanu*, Zagreb, 1953.
- Matloff Maurice, *Strategic Planning for Coalition Warfare 1943-1944*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1990, Internet, <https://history.army.mil/books/wwii/sp1943-44/chapter22.htm>, 12/12/2017.

Saunders Hilary St. George, *Royal Air Force 1939-1945, Volume III, The Fight is Won*, H.M. Stationery Office, London, 1954.

The National Archives at College Park, (NARA), Washington DC, Records of the Army Air Forces [AAF], (Record Group 18), box, 471. 98. BG, Mission 201-417, March 1944 – April 1945.

U.S. Army Air Forces in World War II Combat Chronology 1941-1945 (Compiled by: Kit C. Carter, Robert Mueller), Washington, 1991.

Pavle Pavlovic

LIST AND CHRONOLOGY OF THE ALLIED AIRFORCE MISSIONS OPERATING ABOVE SERBIA, OCTOBER 20th, 1943 – NOVEMBER 23rd, 1944

Resume

After the capitulation of Italy in September 1943. Allied airforce, transferred to the south of Italy, started going on bombing missions in Italy. Systematic operations that Allied airforce carried in Yugoslavia are made possible by newly created political frame and the agreement of the Allies, made in late November, In Tehran, about helping Partisan forces in Yugoslavia, as well as the establishment of an Allied military structure. The bombardment of targets in Serbia can be observed systematically from 20th of October 1943, when the units of the 12th Airborne Fleet bombed the railway station in Nis, to November 21st 1944, when, at the invitation of the Partisan leadership, Allies bombed already liberated Uzice, in which the German forces had returned. The units of the US and British Air Force carried out over 120 strategic bombing missions over the territory of Serbia. They dropped no less than 9.500 tons of bombs. More than 3,700 bombers took part in these bombings. At least 26 bombers were shot down. Allied planes bombed targets in a total of 34 towns / settlements in Serbia, Nis was bombed 15 times, then Belgrade with 12 or 13 times, while other cities were bombed less than 10 times.

Keywords: 1943, 1944, allies, Balkan Air Force – BAF, bombing missions, Fifteen Air Force, Belgrade, Nis, Leskovac, Kraljevo

* Овај рад је примљен 01. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. децембра 2017. године.